

NAČINI OBRAVNAVE NARAVE

235

§ 245

Praktično se človek do narave kot nečesa neposrednega in zunanje-
ga sam vede kot neposredno zunanji in s tem čuten individuum,
ki pa tako nasproti predmetom narave tudi upravičeno nastopa
kot *smoter*. Obravnava predmetov narave glede na to razmerje
vodi do končno *teleološkega* stališča (§ 205). V njem se nahaja
pravilna predpostavka (§ 207–211), da narava sama v sebi ne
vsebuje absolutnega finalnega smotra;¹ če pa ta obravnava izhaja
iz posebnih *končnih* smotrov,² jih deloma naredi za predpostavke,
katerih naključna vsebina je za sebe lahko celo nepomembna in
plehka, deloma pa razmerje smotra³ zase terja globlji način do-
jemanja, ne samo glede na zunanja in končna razmerja, – način
obrnave pojma, ki je po svoji naravi nasploh imanenten in s
tem imanenten naravi kot taki.

§ 246

236

Čemur pravimo *fizika*, se je nekoč imenovalo *filozofija narave*,
in je tako rekoč teoretična, in sicer *miselna* obravnava narave,
ki po eni strani ne izhaja iz določil, ki so naravi zunanja, kakor
velja za določila onih smotrov, po drugi strani pa je usmerjena

¹ Endzweck

² von ... *endlichen* Zwecken

³ das Zweckverhältnis

k spoznanju *občega* narave, tako da je to občje v sebi hkrati *določeno* – [k spoznanju] sil, zakonov, rodov; ta vsebina pa nadalje tudi ne sme biti goli agregat, temveč se mora, postavljena v redove, razrede, izkazati¹ kot organizacija. Kolikor je filozofija narave *pojmovna* obravnava, ima za predmet isto *občje*, vendar *za sebe*, in ga obravnava v njegovi *lastni imanentni nujnosti* glede na samodoločitev pojma.

O razmerju filozofije do empiričnega smo spregovorili v uvodu. Filozofija se ne samo mora skladati z izkustvom narave, temveč ima *nastanek* in *izoblikovanje* filozofske znanosti za predpostavko in pogoj empirično fiziko. Toda eno so pot nastanka in predpriprave neke znanosti, nekaj drugega pa znanost sama; v znanosti pot njenega nastanka in predpriprave ne morejo več nastopati kot osnova, nasprotno, tukaj mora biti osnova nujnost pojma. – Spomnili smo že, da je treba v filozofskem poteku predmet ne le podati glede na njegovo *pojmovno določitev*, temveč nadalje tudi navesti *empirični* pojav, ki ji ustreza, in pokazati, da ji dejansko ustreza. Vendar to v odnosu do nujnosti vsebine ni sklicevanje na izkustvo. Še manj je dopustno sklicevanje na to, kar se je imenovalo *zor* in običajno ni bilo nič drugega kot postopek predstave in upodobitvene moči (ali tudi fantazije)² po *analogijah*, ki so lahko bolj ali manj naključne ali pomembne in določila in sheme le *zunanje* pripnejo na predmete. (§ 231 op.)

§ 247

Narava se je izkazala kot ideja v formi *drugosti*. Ker je *ideja* potemtakem negativno same sebe ali *sebi zunanja*, narava ni zunanja samo relativno nasproti tej ideji (in nasproti njeni subjektivni

¹ sich als eine Organisation ausnehmen

² Phantasterei

eksistenci, duhu), temveč je *zunanost* tisto določilo, v katerem narava je kot narava.

§ 248

V tej zunanosti imajo pojmovna določila drugo nasproti drugemu videz nekakšnega *ravnodušnega obstajanja* in *oposamitve*; pojem je zaradi tega kot nekaj notranjega. Narava zato v svojem obstoju ne kaže svobode, temveč *nujnost* in *naključnost*.

Narave zato glede na njeno določeno eksistenco, na podlagi katere ravno je narava, ne smemo oboževati, prav tako pa Sonca, Lune, živali, rastlin itn. ne smemo obravnavati kot božjih stvaritev in jih celo postavljati pred človeška dejanja in prigode. – Narava je *na sebi*, v ideji, božanska, toda glede na način, kako *je*, se njen pojem ne sklada z njeno bitjo; narava je vse prej *nerazrešeno protislovje*. Njena svojskost je *postavljenost*, negativno, in Stari so *materijo* nasploh dojemali kot non-ens. Tako so naravo označili tudi za *odpad* ideje od same sebe, saj ideja kot ta podoba zunanosti ne ustreza sami sebi. – Le zavesti, ki je sprva sama zunanja in s tem neposredna, tj. *čutni* zavesti, se narava kaže kot tisto prvo, neposredno, kot tisto, kar je. – Ker pa narava, čeprav v takem elementu zunanosti, je prikaz *ideje*, bi v njej mogli ali celo morali občudovati božjo modrost. A če je *Vanini* rekel, da že slamica zadošča za spoznanje biti boga, potem je vsaka predstava duha, še najslabša njegovih domislic, sleherna igra njegovih najnaključnejših muh, tedaj je vsaka beseda boljši spoznavni temelj za božjo bit kot katerikoli posamezni predmet narave. V naravi se igra form ne samo nepovezano in razbrzdano razpase v svoji naključnosti, temveč je vsaka podoba za sebe brez pojma same sebe. Najvišje, k čemur žene naravo v njenem obstoju, je *življenje*, toda kot le naravna ideja je življenje prepuščeno neumu¹ zunanosti, in individualna živost je v vsakem momentu svoje eksistence obremenjena z neko sebi drugo posameznostjo; nasprotno pa je v vsakem

238

¹ Unvernunft

duhovnem povnanjenju¹ vsebovan moment svobodnega občega odnosa do samega sebe. – Enako se motimo, ko duhovne zadeve nasploh cenimo manj kot reči narave, ko *človeške umetnine* zato postavljamo niže od naravnih reči, ker je treba njihov material pridobiti od zunaj in ker niso žive. Kot da duhovna forma ne bi vsebovala višje živosti in bila vrednejša duha kot naravna forma, kot da forma nasploh ne bi bila višje od materije, in kot da v vsem nrvnem tudi tisto, kar lahko imenujemo materija, ne bi v celoti pripadalo duhu, kot da tudi v naravi tisto višje, živo, ne bi jemalo svoje materije od zunaj. – Nadalje se kot prednost narave navaja, da ob vsej naključnosti svojih existenc ostaja zvesta večnim zakonom; a tedaj gotovo tudi kraljestvo samozavedanja, saj to priznavamo že z vero, da neka previdnost vodi človeške prigode – ali naj bi bila določila te previdnosti na področju človeških prigod le naključna in neumna? – A tudi če ta duhovna naključnost, *samovolja*, napreduje vse do *zla*, je tudi to še zmeraj nekaj neskončno višjega od zakonitega gibanja nebesnih teles ali nedolžnosti rastline; kar namreč tako zablodi, je še zmeraj duh.

§ 249

Naravo moramo obravnavati kot *sistem stopenj*, v katerem ena stopnja nujno izhaja iz druge in je najbližja resnica tiste, iz katere
 239 rezultira, vendar ne tako, da bi ena stopnja nastala iz druge *naravno*, temveč v notranji ideji, ki tvori temelj narave. *Metamorfoza* pripada le pojmu kot takemu, saj je edino njegova sprememba razvoj. Pojem pa je v naravi deloma le notranje, deloma eksistira le kot živi individuum; edino nanj je torej omejena *eksistirajoča* metamorfoza.

Tako v starejši kot novejši filozofiji narave je vladala nepri-
 merna predstava, da je treba nadaljnje oblikovanje in prehod
 ene naravne forme in sfere v višjo dojemati kot zunanje

¹ Acüßerung

dejansko produkcijo, le da so jo, zavoljo *razločnosti*, prestavili nazaj v *temo* preteklosti. Za naravo je vendar značilna prav zunanost, v kateri razlike razpadejo in nastopajo kot ravnodušne eksistence; dialektični pojem, ki vodi *od stopnje do stopnje*,¹ je njihova notranost. Miselna obravnava se mora otresti takšnih meglenih, v osnovi čutnih predstav, kot je zlasti tako imenovano *izhajanje* npr. rastlin ali živali iz vode in nato *izhajanje* razvitejših živalskih organizacij iz nižjih itn.

§ 250

Protislovje ideje, saj je kot narava zunanja sama sebi, je podrobneje protislovje, po eni strani, s pojmom ustvarjene *nujnosti* njenih tvorb in njihove umne določitve v organski totaliteti – in po drugi strani njihove ravnodušne naključnosti in nedoločljive nepravilnosti.² Naključnost in določljivost od zunaj ima v sferi narave svojo pravico. Ta naključnost je največja v kraljestvu konkretnih tvorb, ki pa so kot naravne reči hkrati le *neposredno* konkretne. *Neposredno* konkretno je namreč množica lastnosti, ki so vsaksebi in bolj ali manj ravnodušne druga do druge, tako da je prav zato tudi enostavna, zasebna subjektivnost ravnodušna do njih in jih 240 prepušča zunanji in s tem naključni določitvi. To, da pojmovna določila prejme zgolj abstraktno in izpeljavo posebnega prepusti zunanji določljivosti, je *nemoč* narave.

Neskončno bogastvo in raznoterost form in na povsem neumen način celo naključnost, ki se vmešava v zunanjo razporeditev naravnih tvorb, so slavili kot visoko svobodo narave, celo kot *njeno* božanskost ali vsaj božanskost v njej. Čutnemu načinu predstavljanja je treba pripisati, da imamo naključnost, samovoljo, brezredje za svobodo in umnost. – Ona nemoč narave postavlja filozofiji meje, in najneprimerneje je od pojma zahtevati, da mora takšne naključnosti pojmiti in jih, kakor se je reklo, konstruirati, deducirati; zdi se celo, da je naloga tem lažja, kolikor bolj je

¹ der die *Stufen* fortleitet

² Regellosigkeit